

Orla Lehmanns tale om det gamle mellemværende mellem dansk og tysk

Taler

Orla Lehmann
Jurist og politiker

Dato

6. februar 1868

Sted

Den Danske Folkeforening

Det gamle Mellemværende mellem Dansk og Tydsk.

Det løseste Blik paa Europas Kort vil vise, at det for Danmark maa have været en vanskelig Opgave, at hævde sin fra den tydske forskjellige Nationalitet.

Hvis Europa mod Nord var endt ved Skagen; vilde det rimeligvis ikke være kommet til nogen egentlig Kamp; thi Befolkningen paa den lille fra det tydske Fastland udgaaende Landtunge og paa den hosliggende Øgruppe vilde neppe have været istand til ene at modstaa dens sydlige Naboers Overvældelse. Det vilde da vel være gaaet dem som Beboerne af Østersøens og Nordsøens tilstødende Kyster, og da her ikke er Tale om en saadan Raceforskjel, som f. Ex. mellem Kelterne paa Atlanterhavets Kyster og deres Nabofolk, men kun om forskellige Stammer af den samme store Folkefamilie, og da Afgjørelsen vilde have fundet Sted paa en Tid, da Modsætningerne endnu ikke havde udsondret og fæstnet sig, vilde det snarere have havt Karakteren af en Sammensmeltning end af en Undertrykkelse. Naar det desuagtet er lykkedes de Danske at udvikle og gennem Tidernes Anfægtelser og Omskiftelser at hævde en fra den tydske forskjellig Nationalitet, da skyldes dette efter min Overbevisning ikke ene de selvstændige Spirer dertil, som de have medbragt fra en Tid, der ligger hinsides den historiske Bevidsthed, men tillige den Omstændighed, at de havde disse oprindelige Folkespirer fælles med de øvrige Nordboer, at de altsaa selv kun vare en Del af et større Hele, som tilsammentaget besad Betingelserne for en særegen Udvikling. Denne Betragtning giver i mine Øjne det saakaldte »skandinaviske Spørgsmaal« en Betydning, som er langt dybere og langt alvorligere end alle politiske Hensigtsmæssigheder og sociale Ønskeligheder; thi for mig hviler Muligheden, og altsaa ogsaa Berettigelsen, for en dansk Nationalitet deri, at den kun er en Del af den nordiske Nationalitet. Naar vi indenfor dennes Omraade desuagtet maa betegne det Danske som en særlig Afskygning, da har dette

væsentlig sin Grund i de nordiske Landes geografiske Sønderrevethed; thi Forskjellighederne ere langt mindre, end de, som i mange andre Lande forlængesiden ere overvundne og udslettede indenfor Folk, om hvis nationale Enhed der ikke kan være nogen Tvivl, medens de hos os, langt fra at udjevnes, tvertimod i Tidernes Løb ere blevne større, end de oprindeligen vare. Jeg kan naturligvis ikke her udføre disse Antydninger, men jeg har dog villet paapege dem, fordi de henvise til den Naturgrund, hvorpaa det Forhold har udviklet sig, der her skal beskæftige os. At Nordboerne i Danmark geografisk vare løsrevne fra det øvrige Norden, og at deres Land var landfast med Tydskland, uden at være adskilt fra samme ved nogen naturlig, klar og paalidelig Grændse — det er den ældgamle Grund til det ældgamle Mellemværende mellem Dansk og Tydsk, ældre end vor Historie og saa stærkt, at vor folkelige Selv virksomhed aldrig har kunnet frigjøre sig derfor. Det er paa denne Baggrund, jeg nu i flygtige Omrids vil søge at tegne dette Mellemværendes historiske Udvikling.

Skjøndt den nationale og den politiske Enhed ere forskjellige Ting — især i Staternes Begyndelse — saa ere de dog gjensidigen en vigtig Støtte for hinanden, og det har ogsaa hos os til de forskjelligste Tider og under de forskjelligste Former været Maalet for mange Bestræbelser, at tilvejebringe *den politiske Forbindelse mellem Nordens Folk*, som vilde have lettet en ensartet Udvikling og styrket den fælles Modstand mod alt det Fremmede. Det har derfor været en af Danmarks og hele Nordens største Ulykker, at, da denne Forbindelse syntes at have fundet en fastere Form, den indenlandske Æt uddøde, som havde begrundet og nu skulde befæste dette store Værk, og at denne vanskelige Opgave tilfaldt fremmede og tilmed uduelige Herskere, blandt hvilke først den tredie kom til at begrunde et Dynasti. Kalmarunionen brast, og de for dens Gjennemførelse førte blodige Kampe fremkaldte Modsætninger, som de tvende fjendtlige Dynastier paa begge sider senere have søgt at nære og bruge. Sverig og Danmark gik hvert sin egen Vej, og det sidste dreves over i Tydskhedens Arme, hvortil i den forudgaaende Trængselstid Pantsættelser af Slotte og hele Provindser, gjentagne fjendtlige Indfald af de holstenske Grever og den noget fredeligere, men ikke mindre ødelæggende Indtrængen af Hansestæderne, havde beredet Vejen. Med den oldenborgske Kongeslægts vare ikke blot tydske Anskuelser og tydske Forbindelser komne paa Danmarks Trone, men alle deraf følgende Ulemper fik en særegen Betydning og Fasthed ved den dynastiske Forbindelse med Holsten, som endog kjøbtes ved en væsentlig Svækkelse af Danmarks Ret til Slesvig. Saa langt tilbage i Tiden gaar den slesvigholstenske Lære, som endnu den Dag idag lever af de dengang udstødte Aktstykker og af

de dengang grundlagte Tilstande. At saaledes et rent tydsk Element var blevet berettiget indenfor de danske Kongers Rige, blev dobbelt farligt ved de ulykkelige Delinger, idet de yngre Linier, for at vinde og hævde deres Uafhængighed af de danske Konger, søgte deres Støtte i Rigets tydske Del. De ikke blot vedbleve af Fødsel og Opdragelse at være rent tydske, men de bleve nu af Politik ligefrem fjendtlige mod Danmark. Det var mere end en blot Familietvist, der under Christian II udbrød i aaben Fejde. Danmark stod dengang ved et vigtigt Vendepunkt — paa den ene side en (efter Tidernes Lejlighed) mere demokratisk Udvikling, væsentlig bygget paa Stæderne, Handel og Søfart — om jeg saa tør sige i hollandsk Stil; paa den anden side en rent tydsk, aristokratisk Retning, som søgte sit Tyngdepunkt i den store Landbesiddelse og fandt sit stærkeste Udtryk i det slesvigholstenske Ridderskab. Jeg taler her ikke om fuldt færdige Systemer, men kun om Spirer, der maatte udvikle sig i modsatte Retninger og derfor maatte komme i kamp med hinanden. I denne kamp besejredes Christian II, der var bleven en virkelig dansk Konge, og den *holsten-gottorpske Linie*, der var rent tydsk og var bleven det endnu fastere derved, at den hovedsageligen skyldte den holstenske Adels Understøttelse sin Sejr, besteg Danmarks Trone. For den danske og folkelige Sag i Danmark var dette et ubodeligt Knæk; thi med det oldenborgske Dynastis rent tydske Linie kom den Anskuelse til Magten, at, om Danmark end ikke ligefrem kunde betragtes som en holstensk Erobring, saa var dog Holsten Kongeslægtens egentlige Hjem og Tydskerne den herskende Stamme. Denne Anskuelse vedligeholdt sig længe i selve Kongehuset, hvor den idelig opfriskedes af tydske Dronninger og den tydske »Sveit«, de førte med sig; og at den aldrig er opgiven af det slesvigholstenske Ridderskab, derom have vi selv fra den seneste Tid et interessant Vidnesbyrd i en Adresse til Kong Christian VIII, hvori det udtaler sin Tilfredshed med, at deres Hertug tillige har besteg Nabolandets Trone..

Samtidig hermed indbragte Reformationen et nyt Tydskhedens Element i vort Liv, og det ikke blot i Slesvig, hvor en bevidst og hensynsløs Bestræbelse understøttedes af saa mange andre forhold, men selv i det egentlige Danmark, hvor den gav Kirken og Universitetet, og derigjennem den hele Videnskabelighed, et stærkt tydsk Præg. Dog tør det herved ikke tabes af Sigte, at Reformationen var Oplysningens og Frihedens Sag, og at dens Indflydelse paa Danmark skyldtes det kraftige aandelige Opsving, som bar den frem hos Tydskerne. Ej heller tør det overses, at det aandelige Liv, den vakte ogsaa i Norden, ingenlunde blot modtog fra Tyskland, men tillige fremkaldte hæderlige Bestræbelser for en selvstændig Udvikling. Christen Pedersen i

Danmark har, ligesom Olaus Petri i Sverig, Betydning ikke blot i kirkelig, men ogsaa i national Henseende, og Navne som Tycho Brahe og Arild Hvitfeldt, Niels Hemmingsen og Anders Sørensen Vedel, Bartholinerne og flere Andre betegne lovende Begyndelser, fra hvilke en dansk Videnskabelighed og Literatur kunde være fremblomstret, hvis ikke Enevælden snart havde bragt Folket ned til det Lavmaal af Kultur, fra hvilket først langt senere Holberg begyndte at rejse det.

Hvad der i politisk Henseende kan siges for og imod den Statsomvæltning, som hos os indførte Enevælden, vedkommer os ikke her, hvor der kun tales om Nationalitetens Interesser. For disse vare dens Virkninger højst fordærvelige. Der kunde rejses svære Anker mod den gamle danske Adel, men den var dog i alt Fald dansk, og saalænge den havde Magten, satte den en uoverstigelig Bom mod Tydskhedens Overvældelse — »our tyrants then at least were our countrymen«. Men med Adelen faldt den sidste Skranke mod det Fremmedes Herredømme; thi, om end Borgerstanden i det første Øjeblik — idetmindste i Kjøbenhavn — noget havde rejst Hovedet, saa var den dog saa svag, at den snart ydmygeligen bøjede sig for Kronen og Hoffet, og Bønderne vare dengang baade i aandelig og materiel Henseende i en saa usel Forfatning, at der i lang Tid ikke kunde være nogen Tanke om, at derfra skulde kunne rejse sig nogen Modstand. Efter Adelen Nederlag var der saaledes Intet tilbage — Intet uden Kongedømmet, som i Ordets egentligste Betydning var det ene vældige; men Kongedømmet i Danmark var ikke blot tydsk af Herkomst og Vane, det blev det nu ogsaa af Politik. Enevælden var bygget paa den danske Adels Underkuelse, og til fremdeles at holde denne nede, dertil brugte den Tydskere; thi skjønt Gud skal vide, at servil Tænkemaade paa hin Tid frodigen blomstrede i alle Lande, saa trivedes den dog intetsteds yppigere, end i det mellem en Mængde smaa ynkelige Hoffer udstykkede, mishandlede Tydskland. Det blev en fast Familiepolitik, hvad Frederik IV i sine »hinterlasserne Regierungsregelen« indskærper sin Efterfølger, ikke at betro noget vigtigere Statsembede, — lige ned til Amtmænd, Fæstningskommandanter osv. — til Nogen, som var »vom alten dänischen Adel und Sauerteig,« og hvis det endelig ikke kunde undgaaes at tage en Enkelt iblandt dem, da kun at vælge en Person, «[sic.]der nicht sonderlich raffiniert und intrigant ist, sondern nur das Landwesen versteht.»[sic.] Saadanne raffinerede og intrigante Personer fandt man derimod blandt den Hærskare af Tydskere, fattige Prindser, brødløse Adelsmænd, Lykkeriddere og Projektmagere af alle Slags, som fandt et aabent Tilflugtssted ved det danske Hof og derfra forsørgedes med Embeder,

Pensioner, Privilegier og andre Herligheder. Det var hos »importerede« Tydskere, som ingen Rod havde i Folket, og som skyldte Hoffets Naade Alt, at Enevældens slette Samvittighed fandt sine bedste Støtter og villigste Redskaber.

Følgen af denne Politik blev det da, at et overvejende Antal af de højere Statsembeder kom i Hænderne paa Tydskere, blandt hvilke der vistnok fandtes enkelte dygtige Mænd, men som i Reglen ikke havde anden Fortjeneste end Hoffets, stundom ved uværdige Midler vundne, Gunst. Navnlig var Armeen gennemgaaende tydsk. Den bestod for en del af hvervede tydske Vagabonder, og selv de indfødte Regimenter kommanderedes ligened til Aaret 1773 paa Tydsk, i Reglen af tydske Officierer, og dømtes efter tydske Krigsartikler. En meget yndet Forsørgelse fandt mange af Hoffets tydske Yndlinge ved under dets formaaende Mægling at tilgifte sig Jordegodser i Danmark, af hvilke en stor Del efterhaanden kom i Tydskeres Besiddelse og ofte sikkredes deres Familier ved at oprettes til Len og Stamhuse. Af Danmarks 18 Lensgrevskaber ere saaledes ikke mindre end 12 oprettede for tydske Mænd, hvis Efterkommere i mange Slægtled, nogle endog lige ned til vor Tid, bevarede deres tydske Sind og tydske Tale. Det behøver ikke at bemærkes, hvilken Indflydelse i hin Underdanighedens Tidsalder de fremmede Herrers Skik fik paa de ringere Stænder, og navnlig paa Alt, hvad der ad Naadens og Rangforordningens Stige stræbte op i de højere Regioner. Desuden fandt ogsaa i Borgerstanden en stærk tydsk Indvandring Sted ikke blot i de slesvigske Kjøbstæder, men ogsaa i Kongerigets, navnlig Kjøbenhavn, hvor Tydskerne, samlede i egne Menigheder, levede næsten som en afsluttet Koloni. De tydske Menigheder, der under Religionskrigene i Tydskland havde dannet sig i flere Smaabyer, saasom Sorø, Næstved, Kjøge og Nykjøbing, svandt vel snart hen; men i Helsingør holdt den tyske Gudstjeneste sig indtil Begyndelsen af dette Aarhundrede, og i Fredericia har man oplevet det Særsyn, at, da den der nedsatte franske Koloni ikke længer kunde opretholde sin franskreformerede Gudstjeneste, gik denne over til at blive tydsk, skjønt dens Medlemmer, oprindeligt franske, forlængesiden vare blevne til gode Jyder. Til den danske Bondestand var Fortydsnelsen vel ikke trængt ned, men den vandt Intet ved Statsomvæltningen. Tvertimod: Enevælden nøjedes med at knække Adelen politiske Magt, men havde Intet imod, at denne holdt sig skadesløs ved at undertrykke sine Bønder. Heri foregik de nye tydske Herremænd med et lysende Exempel; det var ved at udsuge en Befolkning, som var dem fremmed, at de tilvejebragte Midlerne til den overdaadige Pragt, de efter Tidens Mønster og Hoffets Tilskyndelser udfoldede langt ud over deres Evne. Som i Bøhmen, som i de preussiske

Østersøprovindser, delte Tydskerne ogsaa i Danmark Magten imellem sig, og medens de levede højt af de ringeagtete »Indfødtes« Sved, lode de Almuen pladdre sit indfødte Kragemaal, naar den kun lystrede og betalte. Derfor sørgede Ridefogden.

Saa ulykkelige vare de Kaar, som i den sidste Halvdel af det 17de og den større Del af det 18de Aar hundrede vare beredede det danske Folk. De vare sørgelige i social Henseende, om end ikke værre end paa mange andre steder; men de vare det især i national Henseende, hvormed vi her ene have at gjøre. I politisk Henseende havde Staten vel i sine Hovedbestanddele bevaret sin Uafhængighed af det dengang saa afmægtige tydske Rige, men i national Henseende betragtedes Danmark endog af sin egen Regering som et væsentlig tydsk Land. Undertrykkelsen var ikke saa voldsom som i »den kullede Greves« Tid, men den var lige saa nedværdigende og maaske endnu farligere. Nu, som dengang, kunde det med Sandhed siges, at «Tydsken raader i Danmark. Det er derfor et uigjendriveligt Bevis for den danske Nationalitets Livskraft, at den, selv under saa sørgelige Kaar, langtfra at bukke under og visne hen, tvertimod udviklede sig og sit Sprog til større Rigdom og Fylde.

Vel havde den endnu ikke Styrke til at afkaste det for smædelige Aag; men i Folkets Skød levede Bevidstheden om den Uret, det led, og hvor denne Bevidsthed er tilstede, der er ogsaa Haab om Frelse. Det er denne Uvilliens Modstand, hvis stille Væxt jeg skal søge at paavise i enkelte Træk; thi i den boede og med den groede Forjættelsen om bedre Tider.

Jeg skal ikke gaa længer tilbage end til Reformationens Tid, som ogsaa her vakte et større aandeligt Røre, og dermed Følelsen af de Danskes Forurettelse og Tydskernes, navnlig Holstenernes, Overmod. Et Vidnesbyrd herom indeholdes i den Skibyske Krønikes fyndige Ord: »Det altid ulykkelige Danmark maa endnu opretholde det fjendske, listige og rovbegjærlige Holsten, som det har kjøbt, forøget og beriget med sine Midler.« Det er den samme Erkjendelse, som kort tid derefter lader den ubekjendte Forfatter af et mærkeligt lille Skrift: »Seditionum Daniæ liber« [sic.], tilraabe sine Landsmænd: »Ve Eder, I Daarer, at I i Eders Forblindelse overantvorde Eders Fædreland til Tydskerne! Have I nogensinde af Eders Forfædre hørt, at de have været tro mod de Danske? Er det ikke et gammelt Mundheld, at, før skal en Hyldebusk bære Figen, for en Tydsker viser Redelighed mod de Danske? Alle Ulykker, Laster og Krige, som siden Rigets Oprindelse ere komne over de Danske, ere Tydskernes Værk.«

Dette Mundheld var endog trængt frem til den svenske Rimkrønike: «[sic.] Før Tydsken bliver Dansken god, før voxer Figen paa Hylderod. Det er den Lærdom, som alt for 300 Aar siden vore Forfædre havde øst af Betragtningen af de fremfarne Tider; det er ikke Noget, som den nuværende Slægt har udfundet eller op fundet — den har snarere glempt det. Hine Vidnesbyrd fra Reformationens Tidere skrevne paa Latin; men neppe fødtes den nyere danske Literatur, førend Protesten mod det tydske Væsen deri kom til Orde. Naar Kingo udtaler sin Uvillie mod dem, som »lade haant om vort danske Vadmelssprog og ikke gad tage det paa deres Silketunger«, eller som »i 30 Aar har ædt dansk Brød, men ikke kan 30 danske Ord«, da var dette midt i Underdanighedens Tidsalder en dristig Anklage mod Landets hovmodige Herrer, og hvor dyb end Kingos religiøse Begejstring var, saa finder dog ogsaa hans patriotiske Følelse et næsten rørende Udtryk i hans »Sjunge-Chor«, naar han glæder sig ved det Haab, deri at have viist, at de Danskes Aand ikke er saa fattig og forknytt, at den jo kan stige ligesaa højt mod Himlen som Andres, alligevel at dend ikke bliver fort paa fremmede Vinger. At Holberg havde søgt sin Uddannelse, ikke i Tydskland, men i England, Holland, Frankrig og Italien, og hvorledes han i sine Komedier, Epistler og Satirer hudfletter al den tydske Vind, som førte det store Ord her i Landet, især i Armeen, som netop af den Grund var Folket saa forhadtt — det vide vi Alle. Holbergs hele Personlighed og literære Virksomhed er en staaende Protest mod Tydskeriet. Mindre bekjendt er det dog maaske, hvorledes han delte og udtalte Folkets Glæde over Frederik V.s. engelske Gemalinde, som i Modsætning til hendes tydske Forgængerinder »talte Dansk med de kongelige Børn«, og ved den Lejlighed fryder sig ved den Tanke, at hans Skrifter kunde bidrage til at gjøre det danske Sprog saa »poleert«, at det, »som nu uforskyldt lidet eller intet tales udi store Huse, kunde blive til Hofsproget.« I Sandhed, det maatte være kommet vidt, naar det for en saa dristig Aand som Holberg kunde staa som et dristigt Haab, at der kunde komme en Tid i Danmark, da Landets Konge og hans Omgivelser talte Folkets Sprog! Men saa vidt var det virkelig kommet, at Holbergs Samtidige, Falster, med Føje kunde »være i Tvivl, om vi levede i Tydskland eller i vort eget Land« — saa vidt, at Nordal Brun kunde spørge, »hvor længe vi skulde være den elendige Slægt, som hylder fremmede Narrestreger og Daarskaber ved at efterligne dem«, — saa vidt, at Peter Andreas Heiberg i retfærdig Vrede kunde paastaa, at »Dansk er en Plet paa en velopdragen Person, som gjør ham uduelig til et vigtigt Embede i Danmark!« Intet Under derfor, at selv tydskdannede Mænd kunde harmes over saa megen Unatur, saasom naar Holsteneren Schack-Staffeldt kalder Danmark et Farcetheater for Tydskeriet«, eller naar

Sydslesvigeren Abrahamson sammenligner de Danskes Stilling til Tydskerne med »Heloternes Forhold til deres spartanske Herrer.« Wessels Spørgsmaal: «[sic.]Hvad gjør Tydsknen ei for Penge?» er blevet et almindeligt Mundheld, og Ewald har beriget Folkebevidstheden med et Ord, der i al sin Simpelhed er som et Omqvæd paa hele vor Historie: »Al vor For træd er tydsk!«

Denne lille Blomsterkoster plukket i vore ældre Digteres Have, fordi de ere Nationalitetens Præster og Sprogets Værger, og fordi de her fremførte Navne betegne Fremgangen i den aandelige Bevægelse, som førte den danske Folkeaand til Selvbevidsthed og Sejr. Der gaves en Tid, om hvilken Grundtvig med Rette kunde sige:

»Dansen var fredløs i Skov og paa Hede;

Herrer vi havde af Himmelens Vrede,

For Tydskerne reves om Danmark.«

Men da gik det vort danske Modersmaal, som en af vore yngste Digtere (Lembcke) har sunget:

»De Fremmede, de tænkte at volde hende Sorg,

De bød hende Trældom i hendes egen Borg;

Men just, som de mente, hun var i Baand og Bast,

Da lo hun saa hjerteligt, at alle Lænker brast.«

Omslaget skete, da det tydske Overmod under den frivole Eventyrer Struensee havde naaet en saadan Højde, at det f. Ex. befaledes, at Andragender og forestillinger til den danske Konge skulde affattes paa Tydsk. Velforberedtes Struensees Fald ved en Hofintrige og han domfældtes for en bevist Forbrydelse; men det var dog noget Andet og Mere end en Kabale eller en Retssag — det var i sine Aarsager og i sine Følger en virkelig Omvæltning. Det var ikke den krænkede Dyd, der bragte Struensee paa Skafottet; thi den har ofte baade tidligere og sildigere fundet sig i Meget, og den vilde neppe have valgt Juliane

Marie til sin Helgen. Det var ej heller Frihedsbegejstringen, som afkastede et tyrannisk Aag; thi hvor despotisk Struensee end var, saa var han i alt Fald en bedre Repræsentant for de dengang overalt i Europa opdukkende Frihedsideer end Arveprinds Frederik. Nej, det var den dybt saarede Nationalfølelse, som omsider havde faaet Styrke til at rejse sig mod Undertrykkelsen, og Struensees Blod var et Sonoffer, ikke blot for hans egen, men ogsaa for mange Andres Brøde. Til Bevis paa, at dette var hin Tildragelses sande Mening, skal jeg her kun anføre den ene Kjendsgjerning, at Loven om Indfødsret var Sejrens vigtigste Frugt, og at denne Lov blev modtaget af Folkets Jubel, som var den et stort og kosteligt Frihedsbrev, der efter Udlændiskhedens lange Forsmædelse endelig gjorde de Danske til Herrer i Danmark. At man betragtede alle Kongen af Danmarks Undersaatter som Danske, og ansaa det for en patriotisk Pligt, ikke blot at elske Holstenerne som Brødre, men ogsaa at hade Svenskerne som Fjender, det var en Følge af de dengang herskende Begreber; men at »Landets Brød« tilhører »Landets Børn« var kun et spidsborgerligt Udtryk for den følgerige Sandhed, at Danmark tilhører de Danske. At Personer, som Enkedronning Juliane Marie, Arveprinds Frederik og deres Guldberg, stode i Spidsen for denne Revolution, beviser kun, at, naar Tidens Fylde er kommen, er Historien ikke kræsen i Valget af sine Redskaber; imidlertid opfyldte de dog deres Del af Arbejdet ved at gøre Kongehuset dansk. Hvor daarlig end den Opdragelse var, som Sporon gav Kronprinds Frederik, vakte den idetmindste hans Nationalfølelse, ligesom det Tryk, hvorunder han opvoxede, hos ham udviklede baade Villien og Evnen til den vigtige Rolle, hvortil han tidlig blev kaldet. Dette Barndomsindtryk holdt sig gennem hans hele Liv og nærmedes ved hans jevne Sinds og hans jevne Begavelses Sympathi for den menige Almue. Den unge Prinds, der senere som Christian VIII besteg Thronen, hørte til den Sidegren af Kongehuset, som havde gjort Danskheden til sit Særkjende, og hans, om end overfladiske, dog opvakte Aand blev tidlig inddragen i det Opsving i Videnskab og Kunst, som hos os betegner Overgangen fra det 18de til det 19de Aarhundrede. Saaledes bragtes ogsaa Kongehuset til at deltage i den danske Folkeaaands Rejsning, og dette er et af de lyseste Træk i den lykkelige Tid, i hvilken en Kreds af dygtige Statsmænd med Kraft og Klogskab hævdede Danmarks Ære og Uafhængighed og indførte mange af de indre Reformers, som Tiden krævede, men som ingenlunde overalt tilvejebragtes ad fredelig og lovlig Vej, medens en Række af udmærkede Mænd næsten samtidig fremtraadte paa alle det aandelige Livs Enemærker og hævdede det danske Folk til Selvfølelse og til almindelig Anerkjendelse. Dette Opsving understøttedes af en tidligere ukjendt Velstand, som gunstige og velbenyttede Konjunkturer fremkaldte, og viste sig i

en levende Deltagelse for de offentlige Anliggender, saasom for den store Landboreform, hvori Regeringen understøttedes af den oplyste offentlige Mening, og i en varm Fædrelandskjærlighed, som højt blussede op, da April slaget indskød det nye Aarhundrede. Selv i mange mindre Træk, der pleje at ledsage et Folks vaagnende Bestræbelser for at blive sig selv og hævde sit Eget, kan man forfølge dets Virkninger, saasom i Sprogrensningen, der fandt varme Talsmænd (f. Ex. Frederik Snedorff) og mange baade berettigede og uberettigede Medarbejdere.

Det vilde imidlertid være en stor Misforstaaelse, der som man vilde mene, at det nu gik let og hurtigt med den danske Gjenfødelse i Staten, i Samfundet, i Literaturen. Det var et gammelt, indgroet Onde, som skulde besejres, og alle Tiders, og navnlig vor Tids, Erfaring har viist, hvor stor Traditionens Magt er. Navnlig vedblev Danmark i sit Forhold til Udlandet at staa som en Magt, hvori det Tydske havde Overvægten — Noget, som fandt et betegnende Udtryk deri, at de udenlandske Anliggendes Bestyrelse var forenet med det saakaldte »tydske Kancelli«, og bevirkede, at næsten alle Gesandt skabsposter vare i Tydskeres Hænder. Madvig har for nylig eksempelvis fremhævet, at Bernstorff ansatte sin Svoger, den tydske Grey Stolberg, som aldrig havde været i Kjøbenhavn, som dansk Gesandt i Petersborg; jeg skal tilføje, at neppe var en tydsk Baron fra Kurland, Lowenstern, bleven gift med en Niece af Grev Schimmelmänn, for han i en Haandevending blev gjort til dansk Adelsmand og dansk Gesandt i Wien. Denne Skik har holdt sig lige til de seneste Tider, og det har gjort Danmark utrolig Skade, at Udlandet som oftest har faaet sine Forestillinger om Danmark gennem Tydskere, der selv vare fremmede for Folket og dets Sprog, at vi f. Ex. ved det tydsk-gottorpske Hof i Petersborg have været repræsenterede af Mænd som Blome-Heiligenstedten, Rantzau og Otto Plessen. Ogsaa i den indre Forvaltning, navnlig paa de højeste Poster, fandtes mange tydske Embedsmænd, som i Forening med de tydske Adelslægter, der tildels for længe siden vare indkomne i Landet, men med stor Sejghed bevarede deres tydske Sind og Tale, dannede Kjærnen i en Kreds af tydske Familier, blandt hvilke ogsaa flere af Børsens Matadorer indtog en anselig Plads, og til hvilken Danske kun fandt Adgang ved at rette sig efter deres Interesser og Sprog. Selv efterat den danske Folkeand var vakt til Bevidsthed om sin Ret og snarere fandt Medhold end Modstand hos Dynastiet, frembød dog Danmark Skuet af et Land, hvori Statsstyrelsen og de højere Stænders Liv havde et stærkt tydsk Præg. Dette var vistnok meget forskjelligt fra det uforkammede Plyndringssystem, hvoraf jeg ovenfor har anført enkelte Træk; der fandtes i

dette nye tyske Aristokrati baade dygtige og frisindede og mod det danske Folk velsindede Mænd. Men i national Henseende kan det kun betragtes som en Ulykke, at der i Samfundets højere Lag, navnlig i Hovedstaden og omkring paa Herregaardene, i stor Udstrækning raadede en fremmed Aand og taltes et fremmed Tungemaal, som gjennem Opdragelsen forplantedes fra Slægt til Slægt. Dette gjaldt endog i flere offentlige forhold. Ligesom Christian IV, der dog var langt danskere, end hans nærmeste Forgængere og Efterfølgere, havde befalet Lærerne ved Sorø Ridder-Akademi kun at undervise paa Tydsk (profiteri germanice) og forbudt dem, selv udenfor Undervisningen, »at bruge det danske Sprog med Eleverne, meden de dennem ere befalede«, saaledes var Tydsk ogsaa paa Landkadetakademiet i Kjøbenhavn vedblevet at være Hovedsproget, selv efterat Indfødsretten var bleven Lov, og Kommandoen i Hæren var bleven dansk. Tre Aar, efterat Kronprinds Frederik havde grebet Statens Ror og lagt sit personlige Sindelag for Dagen ved f. Ex. at forandre sit eget Navn fra Friederich til Frederik, skulde han møde ved en Fest paa Akademiet, hvorved Læreren i Dansk skulde holde Festtalen. Han vilde gjøre det paa Dansk, men dette blev forbudt ham. Clausen har fornylig i en Tale paa Skydebanen mindet om, at faa Huse derfra fandtes en af den tyske Hofpræst Christiani oprettet, af danske Børn stærkt besøgt tysk Opdragelsesanstalt, blandt hvis Lærere Rahbek fandtes, den samme Rahbek, der vel har klaget over, »at de Danske fødes med Tydsken som med Arvesynden«, men som ligefuldt selv har vedkjendt sig det Ønske, at være født i Tydskland og at skrive Tydsk. Saa svært er det at udrydde Ukrudt, naar det har havt Aarhundreder til at gro, og det var ikke det rette Middel til at luge samme, naar dette jevnligens betroedes til tyske Hovmestere, saa at lige ned til vor Tid fornemme Folks danske Udtale ofte røbede, at det var af Tjenestefolkene de havde lært deres Modersmaal.

Det var dog ikke ene Traditionens Magt, som saa længe opretholdt Tydskhedens nedarvede Overlegenhed, men denne fik en ny og mægtig Støtte i den tyske Videnskabeligheds og Skjønnerlitteraturs frodige Udvikling netop i denne tid, som medførte ligefrem Fare for en aandelig Overvældelse. Denne Fare havde hidtil ikke været stor. Reformationen udovede vistnok en mærkelig Indflydelse paa den theologiske Videnskab og kirkelige Orden hos os, men det varede ikke længe, forend den i Tydskland selv, forsaavidt den ikke udskejede i vilde og ufrugtbare Bevægelser, forstenedes i en død Orthodoxy eller hensygnede i en grædevorn Pietisme. Der fremstod vistnok betydelige Mænd i forskellige Videnskaber, men de udøvede kun en meget middelbar Indflydelse paa Folkeanden; medens den Del af det aandelige Liv, som stærkest paavirker

denne, nemlig Skjønliteraturen, ikke kunde blive farlig, saalænge den repræsenteredes af Opitz's »frugtbringende« Herligheder eller Gottscheds golde Pedanterier. I en ældre Tid havde det især været fra England, at Civilisationens Strøm var kommen til Danmark, og i den nyere Kulturperiode var det fornemmelig fra Frankrig, at denne modtog sine Vækkelser og Forbilleder. Saaledes hidindtil. Men nu opstod der i Tydskland Filosofer, Theologer og Digtere, som mægtig greb deres eget Folk, og hvis Indflydelse paa det aandelige Liv i Danmark har efterladt sig dybe Spor. Nu være det langt fra mig at nægte, at der ad denne Vej er kommet baade opklarende Lys og befrugtende Varme ind i vor egen Udvikling — som f. Ex. den, Steffens hjembragte fra Schelling og Schlegelerne; men det er dog vist, at denne Indflydelse i lang Tid var saa udelukkende, at der virkelig var Fare for, at Danmark fra en Medejer i den europæiske kultur skulde synke ned til i aandelig Henseende at blive et tydsk Lydland. Skal man anføre et Exempel paa denne frivillige Fortydskelse, saa vender Tanken sig først og fremmest til Baggesen. I en ung Alder og ud af trange Forhold var han sluppen ind i den Kreds af tydske Familier, som dengang repræsenterede den højere Selskabelighed hos os, saasom Schimmelmans, Reventlows og deres mange Forgreninger i Holsten; de fandt Behag i den unge danske Digters fyrige Aand og sværmske Hjerter, og paa sin Side berusedes han af disse fornemme Mænds Dannelse, disse fine Kvinders Ynde. Hans bevægelige Aand og store Sprogbegevelse lærte ham snart at tænke og tale som en Tydsker, og i stedse videre Kredse kom han i nøje Venskabsforhold og omfattende Brevvexling med mange af Tydsklands Tænkere og Skjønaander, saasom Claudius, Reimarus, Voss, senere især Wieland, Reinhold, Jacobi og mange Andre, og ligesom han hentede sine tvende Hustruer fjernt fra Fædrelandet, saaledes henlevede han sine bedste Aar i frivillig Landflygtighed. Ingen kan bestride Baggesens Betydning for den danske Literatur og navnlig for Smagens og Sprogets Udvikling, baade umiddelbart og senere gennem Heiberg og Hertz. Men hvad han engang i Kaadhed havde udtalt, om end kun paa Latin: »quid mihi cum Dano? Germanus esse volo, og hvad han ligesom symbolsk havde betegnet ved til sit simple danske Navn Jens at føje det højtklingende Immanuel efter den tydske Filosof Kant, — det realiserede hans Liv i den Grad, at det ikke kan gjendrives ved den, især i en Digtters Mund, kummerlige Sofisme, at i den danske Stat Dansk og Tydsk vare ligeberettigede, eller ved Fraser om »Nordens Moderbryst« m. v., hvortil han stundom tog sin Tilflugt. Hans Sympathi og hans Tankegang blev øjensynligen tydske, og det længe forinden han formelig fæstede Bo paa det tydske Parnas, hvor han dog aldrig vandt virkelig Borgerret. Jeg har saa længe dvælet ved denne

mærkelige Personlighed, fordi han er et gribende, efter min Følelse et sørgeligt, Billede paa den Usandhed og Ufred, som følger selv den mest begavede Digter, naar han fornægter sit Folk, og fordi Ingen kan maale, hvad den danske Literatur har tabt derved, at et saa betydeligt Snille søgte fremmede Guder. Han er det største, men ikke det eneste Bevis; næsten Ingen gik fri. Ja, om det saa er det gjenfødte Nordens Ypperstepræst, Oehlenschläger, saa skal man have ondt ved at bestride, at han ofte plumrede sine rene nordiske Toner med tydsk Romantik, og at man ved siden af hans dejligste Digte jevnlig støder paa Ting, som paa en ubehagelig Maade minde om — jeg nænner ikke at sige Zacharias Werner, men f. Ex. Tieck, saa at en tydsk Literaturhistorie endog har troet at kunne affærdige ham med det Skuds maal: »eine mittelmässige Nachahmung Tiecks«. Ogsaa han bejlede nemlig, som bekjendt, til en tydsk Digterkrands ved at oversætte sine Værker paa slet Tydsk, i hvilket Sprog et par af dem endog oprindeligen ere skrevne.

Det er ikke her Stedet til videre at forfølge Beviserne for den Tiltrækning, som den tydske Literatur i hin dens Blomstringstid udøvede i Danmark, hvorom hele vor Literatur fra hin Tid vidner, og hvorom vi idelig mindes ved, hvad der senere er fremkommet om hin Tid, f. Ex. for nylig i Sibberns Breve. Dog maa jeg herved gjentage, hvad jeg tidligere har bemærket om Reformationen, at en saadan Indflydelse er lovlig, og at den derfor vel kan indeholde Opfordring til stor Agtpaagivenhed paa sig selv, men ikke nogen Anklage mod det Fremmede, som kun møder os med Aandens Vaaben. Intet Folk har nogensinde kunnet undvære fremmed Paavirkning, og det er netop den nyere Tids Særkjende, at Civilisationen er bleven et stort Fælleseje, hvortil ethvert Kulturfolk skal yde sit Bidrag, men hvoraf selv de største og rigeste Folk modtage mere, end de give. Intet er derfor fjernere fra min Tanke, end at det lille danske Folk skulde have søgt ved en kinesisk Mur at udelukke sig fra dette Fællesliv — det vilde derved kun have for dømt sig selv til aandelig Armod — og jeg fremhæver dette saa eftertrykkeligt, fordi Fordringen om en kjærlig Røgt af det Egne saa let forvexles med en uforstandig og sneverhjertet Vragen af alt det Fremmede. Men denne Tilegnelse af det Fremmede maa ikke gaa over til en letsindig Hengiven eller fejsk Underordnen; thi for et Folk, som for det enkelte Menneske, er det Opgaven først og fremmest at udfolde sit eget sjælelige Indhold til Klarhed og Dygtighed, og det fra Andre Annammede kan kun da blive en sund Næring for Aandens Væxt, naar det forarbejdes og indordnes i det egne Væsen.

Det var saaledes en Kamp af en langt ædlere Natur, end den tidligere skildrede,

hvori den danske Nationalitet nu var stædt. Men om end det officielle Tryk var blevet mildt og den aandelige Paavirkning i flere Henseender var gavnlig, saa er det dog vist, at selv efter det store Omslag i Slutningen af det forrige Aarhundrede Faren for det danske Folks politiske og nationale Selvstændighed langt fra var fjernet.

Jeg har nu ført min Fremstilling til det skæbne svangre Øjeblik, da Norges Forlis satte Kronen paa den lange Række af forskyldte og uforskyldte Ulykker, som vare overgaaede Danmark, og som havde knækket dets aandelige og materielle Udvikling. Det er indlysende, at derved det nordiske Element i det danske Monarki maatte lide en stor, en aldrig forvunden Svækkelse. Der er maaske nogen Sandhed i den Paastand, at der er et stærkere Karakterens Malm i Fjeldenes Sønner, end hos Beboerne af Danmarks bløde Banker og smilende Sletter, og er det end aldrig bevist, at allerede den oprindelige Befolkning i Norge var af en renere Race end Stamme frænderne i Danmark, saa er det i alt Fald vist, at de bedre havde varet sig mod fremmed Indblanding, for hvilken Danmark laa aabent og næsten værgeløst. Begge Dele lade sig let forklare — baade at det ensomme Liv i en stor Natur og den haarde Kamp mod en ufrugtbar Jordbund og et vildt Hav maatte udvikle en haardfør Race, og at den tyske Indvandring og tyske Indflydelse, der samlede sig omkring det danske Hof i det muntre Kjøbenhavn og paa de smukke danske Herregaarde, for smaaede hine hyperboreiske Egne, som man væsentlig lod skøtte sig selv. Vist er det i alt Fald, at den sunde Naturkraft og det ufordærvede nordiske Blod, som gennem Forbindelsen med Norge stadigen var tilflydt den fælles Statsstyrelse og det hele sociale og literære Liv i Danmark, havde været et godt Rygsted for Danskhedens Modstand mod den paatrængende Tydskhed. Denne paa lidelige Hjælp mistede vi nu; det er kun langt senere og under ganske andre Former, vi have tilbagevundet den. Foreløbig var Norge for lang Tid henvist til det svære Arbejde, selv at skabe sig en selvstændig Statstilværelses Betingelser, til hvilke det blandt Andet ogsaa henregnede den størst mulige Fordybelse i sig selv og Afsluttelse fra alt Andet. Norge var foreløbig ligesom forsvundet fra Skuepladsen; lemlæstet, ydmyget og ruineret stod det danske Folk nu ene ligeoverfor den overmægtige Tydskhed.

Men ogsaa i en anden Henseende bevirkede Norges Fraskillelse en stor Forandring i de tvende Nationaliteters indbyrdes Forhold i Danmark. Tidligere havde Holsten kun været et Anhang til det dansk-norske Monarki, som baade ved sine egne Kræfter og endnu mere ved sin Fortids Minder indtog en anselig

Plads blandt Europas Sømagter; nu derimod var Holsten tilligemed Slesvig, der betragtedes og behandledes som — hvad den ufrivillige Folkeironi kaldte det — et »dansk Holsten«, blevet henved Halvdelen af det Rige, som Wienerkongressen bevarede — man kunde næsten fristes til at sige: som en Aftægt for Frederik VI. Dette vilde af sig selv have medført vidtgaaende Konsekventser, selvom der ikke samtidig var foregaaet en stor Forandring med selve Holstenerne. Dette blev imidlertid Tilfældet. Da i Slutningen af forrige Aarhundrede en frisindet og forstandig Regering samt heldige og velbenyttede Konjunkturer gjorde det hæderligt og fordelagtigt at være Borger i det danske Monarki, herskede der i Holsten en almindelig Hengivenhed for dette. De vare gode Patrioter, naturligvis ikke i national-dansk Betydning, men i den Forstand, hvori Loven om Indfødsretten opfattede og Mallings »store og gode Handlinger« yderligere belyste det — som Undersaatter i det dansk-tydske Monarki. Men saa kom den lange Række af Ulykker: Englændernes Overfald, Hovedstadens Bombardement, Flaadens Ran, Handelens fuldstændige Ødelæggelse, Statsbankerot, almindelig Forarmelse, en langvarig, men daadløs Krig, Reaktion i den indre Forvaltning og tilsidst Rigets Sønderlemmelse. Da var det vistnok ikke fordelagtigt og heller ikke synderlig tilfredsstillende at tilhøre den danske Statsforbindelse, og da var det ogsaa forbi med den berømte »Holstentreue«. Da vendte Holstenernes Sind sig bort fra samme, og de kunde da ikke være i Tvivl om, hvor de skulde vende sig hen; thi samtidig med Danmarks sørgelige Tilbagegang var der foregaaet en helt modsat Forandring med Tydskland og med det tydske Folk.

Holsten havde vel altid hørt til det tydske Rige, men dette havde alt længe været i et saadant Forfald, at de danske Konger, som ved Siden af Holsten tillige beherskede en uafhængig og anset Stat, kun lidet havde mærket til, at de for Holstens Vedkommende stode i Lensforhold til den tydske Kejser. Helt anderledes blev Forholdet, da der paa Ruinerne af det brøstfældige, i 1806 fuldstændig sammenstyrtede, hellige romerske Rige i 1815 oprettedes det tydske Forbund, som Frederik VI blev nødt til paa Holstens Vegne at tiltræde. Vel skulde dette Forbund efter Akternes Ordlyd være en Forening af suveræne Fyrster; men selve disse Akter indeholdt dog alt dybt indgribende Skaar i denne Suverænetet, som bragte alle de mindre Forbundsstater i stor Afhængighed af Forbundsdagen i Frankfurt, og derigjennem af de tvende tydske Stormagter, som beherskede denne i den yndeligste Endrægtighed, saalænge Preussen næsten villieløst sluttede sig til Østerrig. Paa dette Grundlag udviklede der sig snart en Forbundslovgivning, som vel i Begyndelsen nærmest rettedes mod Folkene,

men som selv disse i deres Stræben efter større Enhed arbejdede paa at give et stedse større Omfang og fyldigere Indhold. Efter Ordlyden var Holsten vel fra et Len blevet til en selvstændig Stat, men i Virkeligheden fra et uafhængigt Land til en Provinds af et Hele, der havde et lovligt Organ for en Myndighed, hvis Befalinger krævede Efterlevelse, og som i fornødent Fald kunde fremtvinge denne ved lovlig Magtanvendelse (ved Execution og ikke ved Krig). Denne højeste Myndighed var ikke hos den danske Konge, men hos den tyske Forbundsdag. — ikke i Kjøbenhavn, men i Frankfurt.

Endnu farligere for os var den Forandring, som samtidig hermed foregik med det tyske Folk. Sønderrevet og ødelagt ved Trediveaarskrigen, havde det siden den westphalske Fred ført et kummerligt Spidsborgerliv, kudsket og udsuget af en Mængde Smaafyrster og disses Mætresser, uden andet politisk Fællesskab end den henvisnende Rigsforfatnings Pedanterier og endeløse Omsvøb. Jeg har alt antydnet, at den religiøse Bevægelse fra Reformationens Tid snart havde tabt sin Magt over Folket, og at dette kun lidet berørtes af det lærde Væsen, som dreves i klosterlig Afsondrethed ved Universiteterne, medens Skjønliteraturen, som senere greb saa mægtig ind i Livet, endnu laa i Svøbet. Den eneste større Kraftudvikling i dette Tidsrum, den af Frederik II grundlagte Røverpolitik, indeholdt vel Spiren til vigtige Følger, men dens nærmeste Virkning var dog kun yderligere at undergrave den hele bestaaende Retstilstand. Saaledes lød Tydskerne sig banke, inkorporere og omfordele under Revolutionskrigene, uden at kny, og ligesom de i en tidligere Tid havde ladet sig udleje til Englænderne for at slaaes ihjel i Nordamerika, saaledes fulgte de nu Napoleons Ørne i kamp mod deres egne Landsmænd. Man vil derfor kunne forstaa, at de danske Konger i at regere Holsten ligesaa lidt gereredes af Folkemeningen i Tydskland som af Lensforholdet til de tyske Kejsere. Men om sider blev Ydmygelsens Bæger saa fuldt, at det løb over, og da Lykken begyndte at svigte den overmodige Undertrykker, rejste Folket sig til en stor og ærefuld Kamp, som ikke blot afrystede det fremmede Aag, men tog en rundelig Hævn over de tilføjede Forurettelser. Man kan forstaa, at dette hos Tydskerne vakte en Selvfølelse og fremkaldte et Overmod, hvis Virkninger Danmark har faaet at føle. Fra nu af udbredte sig nemlig den Lære, at Tydskerne ere Europas Kulturfolk, som af Forsynet har faaet det verdenshistoriske Kald, at udbrede den bekjendte »sittlich-germanische« Civilisation overalt, men især dog blandt deres nordlige og østlige Nabofolk.

Universiteterne bleve nu til Arnesteder for denne Lære, som fra Høresalene

udbredte sig til den studerende Ungdom og gennem Pressen til hele Folket, og snart fandt Indgang ogsaa hos Landets Regeringer og Folkerepræsentationer. Efter denne Theori ere de Danske ikke Andet end vanslægtede Tydskere, som det er en hellig Pligt at føre tilbage til den ene saliggjørende Tydskhed; det danske Sprog er ikke et Sprog, men »eine üble Gewohn heit«; Kjøbenhavn er ikke en dansk By, men en fremskudt tydsk Forpost for Udbredelsen af en højere og ædlere Kultur »im Hochnorden«, osv. osv. Intet Under, at disse Lærdomme fandt en let Indgang og frugtbar Jordbund i Holsten — hvem vil ikke gjerne høre til Guds udvalgte Folk? Hvor tomme disse Fraser end ere, saa have de dog meget alvorligen grebet ind i det virkelige Liv. Det er i deres Navn, at Tydskerne have udøvet den skammeligste Undertrykkelse mod de med tydske Stater forenede slaviske Folk, saasom Czecher og Polakker, ja endog mod de stolte Ungarer; det er i deres Navn, at Danmark nu i et halvt Aarhundrede er blevet bagvadsket og fortrædiget og tilsidst overfaldet og plyndret. Da *den tydske Enhedsstræben*, som ikke fandt sig til fredsstillet ved den gennem det tydske Forbund forsøgte Affindelse, i 1848 førte til den tydske Revolution, da var dens første og største Bedrift — den »hellige« Krig imod Danmark. Da Revolutionen sank sammen, gjemte Preussen baade den hellige Krig og den tydske Kejser krone til en belejliger tid, og det har nu gennemført den Første paa en Maade, som ikke længer tilsteder nogen Tvivl om dens Grund og dens Maal.

Den store Omvæltning, som efter Frihedskrigen foregik i Tydskernes, og som en Følge deraf ogsaa i Holstenernes, Sindelag, afspejlede sig ogsaa i den tydske Koloni i Kjøbenhavn, som det kan være interessant og for os Danske lærerigt noget nærmere at tage i Betragtning. Jeg har alt bemærket, at Kjærnen i denne Koloni dannedes af de Embedsmænd fra »Hertugdømmerne«, som selve deres Embedsstilling havde ført til Regeringens Sæde, som altsaa vare fuldgyldige og fuldtberettigede Tydskere. Da det var som Indlændinge, i kraft af deres Indfødsret, de her havde fundet og søgt Embedsansættelse, kunde de ikke betragtes som Fremmede i den Stad, der var hele Monarkiets Hovedstad, og vi finde ogsaa, at de, uagtet de vedblev at være og betragte sig som Tydskere, dog følte sig fuldkomment hjemme hos os, og i Reglen nærede levende Interesse for det af Tydske og Danske bestaaende danske Monarki, hvis loyale Borgere de vare. Som gennemgaaende Træk skal jeg anføre, at de kun undtagelsesvis og paa Grund af særegne Forhold drog tilbage til Hertugdømmerne, og at deres i Kjøbenhavn fødte, i alt Fald opdragne Børn næsten uden Undtagelse bleve gode Danske. Dette var den ældre Stok, til hvilken der sluttede sig endel højere

Militære, Læger, Kjøbmænd og andre næringsdrivende Borgere, der, fødte i Tydskland, her i Kjøbenhavn bevarede deres tydske Sprog og Menighedsliv, men ved Venskabs- og Slægskabsbaand knyttede sig til de tilsvarende danske Kredse og havde oprigtig Hengivenhed for det danske Kongehus og den danske Stat. Helt forskjellig var Aand og Tone hos den nye Slægt af disse tydske Emhedsmænd, som kom hertil — lad os sige efter 1830. De vare opvoxede under den Misstemning, som efterhaanden havde udviklet sig i Holsten, navnlig siden Rigsbankforordningen havde antastet ikke blot Holstenernes Samvittighed, men endog deres Pengepung, og de havde senere paa de tydske Universiteter indsuget den tydske Nationalitets- og Enhedsbegejstring, som gennem hemmelige Studenterforbindelser rustede sig til fremtidige Kampe og Sejre. For dem var ikke, som for hine ældre, det danske Monarki et Fædreland, men Slesvigholsten »das engere« og Tydskland »das grosse Vaterland«, og naar de drog til Kjøbenhavn, saa var det kun, fordi det var Vejen til en hurtigere Embedsbefordring. De betragtede Kjøbenhavn som en dansk By og sig selv som Fremmede; derfor blandede de sig kun undtagelsesvis med det danske Samfund, levede indbyrdes som i Udlændiskhed, og søgte saa snart som muligt at komme hjem igjen. Medens Mænd som Carstens, Ewers, Schmidt-Phiseldeck, Manthey, Kirstein, Garlieb, Prangen, Quaade, Callisen, Brandes osv. osv. tilbragte lange Aarrækker i Kjøbenhavn, hvor de fleste af dem baade lagde deres Ben og efterlode sig dansk Afkom, have — for at nævne et enkelt Exempel — ikke mindre end 7 Herrer i Løbet af faa Aar afløst hinanden som Bestyrere af Hertugdømmernes Toldvæsen, og disse — Jensen, Ratjen, Warnstedt, Preusser, Hanssen, Ravit og Francke — spillede samtlige en fremragende Rolle i det snart efter udbrydende Oprør. Sidste Gang, denne Modsætning skarpt traadte mig imøde, var, da den fra et langt Ophold i Grækenland hjemvendte Oberst Fabricius fortalte mig, at der blandt de derværende Tydskere var en Mængde slemme Vagabonder, »aber wir waren nur 4 Dänen, und das lauter Gentleman«. Ikke længe derefter læste man etsteds i Tydskland i en Liste over Rejsende: »Esmarch, schleswigholsteinischer Etatsrath«. Hint var en Gjenlyd af en svunden Tid, dette en rigtignok temmelig dristig Bebudelse af den nye. Vil man have denne Modsætning paa Vers, da kan jeg tjene med et Par Prøver paa holstensk Poesi, som i Digtekunstens Verden udmærker sig ved den samme Skjønhed, som Neldebladets Blomst i Blomsternes Verden. Fordum sang en » Skalde« ved en stor Højtid i Kiel:

»O Dania, wie glüht bei Deinem Namen

Mir Brust und Wange hoch;

Ich bin ein Däne, will ein Däne sein.«

Nu begyndte man at synge:

»Gott wolle uns behüten, Dass wir nicht werden Jüten.« Blandt de tyske Embedsmænd af denne Skole var der dygtige Folk, og hvor det skortede paa virkelig Dygtighed, der erstattedes den rundelig ved en hovmodig, bydende Holdning. Intet Under derfor, at de i Regeringskollegierne udøvede en overlegen Indflydelse over deres blødere danske Kolleger. Hvorledes har ikke f. Ex. Anders Sandø Ørsted ladet sig beherske af tyske Herrer, der ikke vare værdige til at løse hans Skotvinge! Og hvorledes have de ikke lokket og kysset Christian VIII.s skrøbelige Hjerte! Man kan med Sandhed sige, at Kjøbenhavn har været Hovedkvarteret for de mod Danmark rettede Bestræbelser, lige fra Jens Uwe Lornsens Konventikel ude i Ordrup, hvor i 1829 den nye Schleswigholsteinismes Program blev affattet, og til Franckes Velfærdskomitee i den røde Kancellibygning, hvor i 1848 Oprøret blev smeddet, lige under Kongens og Regeringens Øjne — ja, midt i Regeringens Skød. Det er det sandeste Ord bemeldte Francke har udtalt, da han engang udraabte: »In Kopenhagen haben wir unsere besten Siege erfochten.« Senere har Baron Carl Scheel-Plessen overtaget hans Rolle, men udført den med større Virtuositet. Derfor havnede Plessen i Bismarcks, Francke kun i Augustenborgerens Arme.

Da saa *Oprøret* skulde til at udbryde, saa drog det hele Kleresi bort, for at stille sig til dets Tjeneste, og for Dagen efter i Rendsborg at fortsætte Regeringen, hvor de slap den i Kjøbenhavn. Vi lod dem rejse i Fred, omtrent af samme Grund, hvorfor Cicero selv op fordrede, bønfuldt og truede Rebellen Catilina til at forlade Rom, for aabenlyst at slutte sig til sine under Vaaben staaende Medsammensvorner, nemlig fordi han der var mindre farlig end i Senatet. Saa godmodigt er det danske Folk, at Mange bleve bløde om Hjertet, da de fulgte de stakkels Mennesker ud til de Dampskibe, der skulde bringe dem midt ind i Rebellernes Lejr. Men da saa Skibene lettede Anker, og snart efter forsvandt i den skyfulde Horizont, da faldt en tung Sten fra Danmarks Hjerte, og da vaagnede det danske Folk af den tunge Søvn, hvorunder det tyske Mareridt havde forstyrret dets Fred og udsuget dets Kraft. Trods den tordensvangre Luft aandede vi let; thi for første Gang i lange Tider vare vi Danske og »intet Andet«. Den Gjenfødelsens Sol, hvis Opgang en skøn Morgenrøde havde

bebudet den 2den April 1801, men som snart atter var bleven tilhyllet og skjult af mørke Uveirsskyer, den brød nu frem over det gamle Kongedyb og tændte i alle danske Hjerter den Fædrelandskjærlighed, som forenede Alle fra den odelsbaarne Konge til den fattigste Daglejer; i een Tanke og eet Hjerteslag. Da blev det en Sandhed, hvad der 1807 kun havde været en Frase: Vi vare »Alle Danske og Alle Soldater«. Frugten af vor Eendragtighed var en hæderlig Krig, der efter Aarhundreders Forløb bragte Danmark de første sejre, og den Grundlov, som gjennem en »lykkelig Overenskomst mellem Konge og Folk« førte det danske Folk til en paa Lovlighedens faste Grundvold bygget, i Aand og Sandhed folkelig Frihed. Lad os fastholde dette lyse Billede! Lad os prise os lykkelige ved at have oplevet denne skjønne Tid, og lad os i den søge Trøst i alle Trængsler! Thi ak! den Enighedens og Kraftens Aand, som dengang gjennem strømmede og opløftede det lille danske Folk — den hører desværre nu selv til Mindernes Rige.

Nu skulde da Opgjørelsen finde Sted.

»*Danmark til Elben!*« det var endnu i 1848 hele den gamle Skoles hemmelige Tanke; men den forstummede ligeoverfor Begivenhederne i Tydskland, der saa haandgribeligen viste Umuligheden af dens Gjennemførelse, at, som bekjendt, selv Bluhme var med paa Martsprogrammet. »*Danmark til Ejderen!*« det var Løsenet for den hele Bevægelse, som sejrede i 1848, det var det, for hvilket det danske Folk drog Sværdet. Og det med Rette; thi medens Holsten tilhørte selv Forbundsdagens Tydskland, og altsaa endnu fuldstændigere det Tydskland, Parlamentet i Frankfurt vilde grunde, tilhørte Slesvig Danmark og ingen Anden«, og hvor meget end Fortiden havde forfusket og forplumret vor gode Ret, var det dog vor Pligt at kæmpe for samme. Men efterat det havde vist sig, at ikke blot den tydske Revolution, men hele det tydske Folk vilde kaste sin for os uimodstaaelige Magt i Vægtskaalen, og at Europa ikke vilde forsvare vor af os selv forkvaklede Ret, da var det let at forudse, at vi ikke kunde finde Betyggelse i den gamle Statsret, som alt tidligere var brudt paa mange Punkter og nu helt og holdent syntes kastet i Smeltediglen, men at den eneste endelige og paalidelige Løsning var »*Slesvigs Deling efter Nationaliteterne.*« Det var herpaa Marts ministeriet faldt, og jeg tør ikke benægte, at Frederik VII virkelig udtalte det danske Folks Mening, da han — i et Telt paa Leerbæk Mark — med H. P. Holst udraabte: »Det skal ej ske!« Nu blev da »*Slesvigs Selvstændighed*« den danske Regerings Program, og Prisen var Kundgjørelsen af 28de Januar 1852. Med denne væltede den tydske Taage sig atter sydfra op over Danmark og skjulte

atter den Sol, der havde lyst over os en stakket Stund — skjulte den saa fuldstændigt, at i selve Folkerepræsentationen, som dog skulde være det reneste og ægteste Udtryk for det danske Folks Personlighed, Dansk og Tydsk — i Sprog, i Tankegang, i Hjertelag, i Interesser, i Politik — erklæredes og maatte erklæres for ligeberettigede. Det kom ikke blot deraf, at, da i 1848 den tydske Bande drog afsted, desværre to tydske Grever af utvivlsom Loyalitet bleve her tilbage, til hvilke Tydskland nu tvang os til at udlevere Magten i Danmark; men det kom ogsaa deraf, at paa Bunden af selve det danske Folk levede endnu det gamle tydske Trolleri, som, efter en Tidlang at have rodet under Jorden og skumlet i Krogene, atter kom for en Dag, da den første Skræk var ovre. Det kom deraf, at alle de gamle Lyster efter et «[sic.] Danmark til Elben» — hvorfor ikke »Danmark til Donau?» — begyndte at røre sig og at bole med den tydske Reaktion, som ved at gjenindsætte den gamle Forbundsdag atter optog den gamle Politik, gennem Holsten at gjøre hele Danmark til Tydsklands Tjener. Saa stor er den historiske Traditions Magt, at jeg har set en af de varmeste danske Patrioter fælde Taarer, da Omstændighederne krævede en Indfødsret, som ikke skulde medindbefatte Holsten, og at jeg har hørt den Mand, der i 1852 var den eneste, som med Nytte kunde have rejst det nationale Banner imod Kundgjørelsen af 28de Januar, nøjes med at græde med tørre Øjne over, at vore kjæreste Forhaabninger vare strandede, for kort derefter selv at indtræde i det Ministerium, over hvis Hoved efter hans Paastand »Anklagens Damoklessværd hang»[sic.] Saa lidt frigjorte vare endnu dengang selv de, om hvis danske Sindelag der ingen Tvivl kan være; hvad gjælder da først om dem, hvem den hele nye Tingenes Orden var, en Gru og ethvert Middel velkomment til at komme Friheden tillivs, eller om dem, for hvem Helstaten kun var en Maske, for Tydskhedens Tilbagevenden? Saaledes faldt det danske Folk da tilføje, og selv de Mænd, som klarest indsaa Faren, maatte bøje sig og sætte deres Lid til, at, naar vi kun holdt fast ved den uden den danske Folkerepræsentation afsluttede Overenskomst, vilde Holsten og Tydskland nok sørge for, at Bruddet kom, saa at vi selv kun havde at sørge for, at det kom paa rette Sted. Saaledes gik det da ogsaa. Tydskland selv tvang os til at udsondre Holsten, og tilbage var saaledes Kongeriget og Slesvig, over hvilke Tydskland ikke havde nogen retlig Myndighed, og som siden 1855 vare bragte i en forfatningsmæssig Forbindelse, hvilken Forfatningen af 18de November kun skulde styrke, ikke skabe. Retligen var dermed Spillet tabt for Tydskland, og det havde ingen anden Udvei, end at tage sin Tilflugt til den retløse, brutale Magt, til hvis Anvendelse Frederik VII's pludselige Død gav et velkomment Paaskud — et Paaskud, hvis Falskhed nu ikke engang benægtes, men som Tydskerne dengang fandt var godt nok, ikke

blot til os, men til Europa. De riflede Kanoners og Bagladegeværernes Argumenter formaaede den danske Hær ikke at gjendrive, og Krigens Udfald blev saaledes: »*Danmark til Kongeaen*«.

Ingensinde har den tydske Helsot i Danmark vist sig i et saa modbydeligt Lys, som under Krigen og strax efter Freden; thi de Eneste, som udenfor Tydskland havde mindste Tvivl om Tydsklands Uret, de fandtes i Danmark. Ingensinde have dens Virkninger været saa fordærlige; thi den lammede Armeens Modstandsevne og underminerede Folkets Sammenhold i det Øjeblik, da vi haardest trængte dertil. Lad os da haabe, at den dermed har udspillet sin Rolle iblandt os! »*Quod non sanat medicamentum, sanat ferrum*«, – hjælper ikke Andet, saa hjælper Jernet! Siden ikke Historiens tusind aarige Lærdomme, ikke engang Varslerne fra 1848 have kunnet kurere os, saa have vi nu faaet Jernet at føle. Desværre er det ikke blot det danske Monarki, som Jernet har sønderskaaret, men ogsaa det danske Folk. Det halv-danske, halv-tydske saakaldte danske Monarki var saa brøstfældigt, at ikke engang en ganske ny, højtidelig Traktat, som erklærede dets Integritet for »et permanent Princip i den europæiske Ligevægt«, har kunnet formaa en eneste Haand til at røre sig for dets Opretholdelse. Ligeoverfor en ny Tingenes Orden, som skal bygges paa Nationaliteternes Ret og Folkenes Selvbestemmelse, var det en Uting. Men det danske Folks Integritet er hellig efter selve det Princip, i hvis Navn man har sønderlemmet det danske Monarki, og for det danske Folk er den i den Grad Livsbetingelse, at enhver Fred kun er en Vaabenstilstand, saalænge den ikke er gjenoprettet. Den gamle Helstat, »*Danmark til Elben*«, er for evig skrinlagt, og selv dens blodløse Gjenfærd, »*Personalunionen*«, er manet ned i Skyggernes Rige. Programmet fra 1848, »*Danmark til Ejderen*« var i 1863 retlig fuldbyrdet og kunde kun kuldkastes ved retløs Vold; men efterat den Retsorden, hvorpaa det hvilede, overalt er sunken i Grus, kan det ikke gjenoprejses der, hvor det strider mod Nationalitetsprincippet og Befolkningens Villie. »*Slesvigs Deling efter Nationaliteterne*«, som i 1848 det danske Folk og navnlig selve Slesvigerne skød fra sig, er derfor nu det ene Mulige. Det er den dyrekjøbte Lære, alle senere Begivenheder have indprentet os saa eftertrykkelig, at den omsider er bleven det Maal, hvorpaa alle Danskes Ønske og Stræben udelukkende er rettet. Der gives kun een Opgjørelse af det gamle Mellemværende mellem Dansk og Tydsk, vi kunne betragte som en virkelig og endelig "Afgjørelse, og det er *det danske Folks Integritet*.

Den berømte Historieskriver Macaulay fortæller, hvor ledes det af alle ældre

Historieskrivere fremstilles som en Ydmygelse og Ulykke for England, at dets normanniske Konger i Slutningen af det 12te Aarhundrede mistede alle deres Erobringer i Frankrig, endog deres Stammeland Normandiet, men at det nu erkjendes, at hvad der maaske kunde kaldes en Ulykke for Dynastiet, havde været den største Lykke for det engelske Folk. Tidligere havde nemlig dets Konger og Adel betragtet sig som Franskmænd, tænkt og talt Fransk og foragtet, mishandlet og udsuget den undertvungne Befolkning i England. Men fordrevne fra Fastlandet og indskrænkede til England, vare de sammensmeltede med dets Befolkning til eet, udelt Folk. De vare blevne til Englændere, stolte af at være det, og med forenede Kræfter havde de skabt det engelske Sprog og det engelske Rige, som i Rigdom og Magt og Frihed ikke havde sin Lige paa Jorden. Dette er den Lære, som Macaulay udleder af Englands Historie: først ved at blive mindre, blev det sig selv, først ved at blive sig selv, blev det stort.

Store kunne vi nu vel ikke blive, men vi kunne blive os selv, og ved at blive os selv, kunne vi blive rigere, stærkere og friere, end vi før have været. Det er den Fremtidens Lysstraale, som trænger ind i Nutidens Mørke. Saalænge vi kun vare en Del af et dansk tydsk Tvetullerige, var Udviklingen af et selvstændigt, rent dansk Folk vanskelig, om ikke umulig. Nu derimod ere Betingelserne for en fyldig national Udvikling fuldstændig tilstede, og efter Alt, hvad det danske Folk og navnlig den nuværende Slægt i den Retning har oplevet, kan der heller ingen Tvivl være om, at baade Erkjendelsen og Villien ville findes til nu for Alvor at fuldbyrde vor nationale Gjenfødelse. Jeg tror, at det tør siges, at Arbejdet er i fuld Gang. Paa alle det aandelige og sociale Livs Enemærker viser der sig en Stræben efter, ved et grundigt Kjendskab til vort Land og dets Natur, ved en fyldig Opfattelse af vore Oldtidsminder og Historie, ved en kjærlig Opmærksomhed paa vort Folke liv og Folkesprog og ved en livlig Tilegnelse af vore Stammefrænders, navnlig Nordmændenes, tilsvarende Arbejde, stedse mere at blive os selv og at udvikle vort Eget, om end under Paavirkning af Kulturens almindelige Strømninger, dog ud af os selv. Ogsaa i alle offentlige og politiske forhold hviler Sagen nu i Folkets egen Haand, da ikke blot Repræsentationens Samtykke udkræves til alle vigtigere Beslutninger og større Foranstaltninger, men den ansvarlige Regerings Forhold til den konstitutionelle Konge borger for, at en væsentlig Uoverensstemmelse mellem de forskjellige Statsmagter med hensyn til Styrelsens hele Aand og Retning ialtfald kun kan være forbigaaende. Hoffets Meninger og Ønsker, som i gamle Dage næsten vare Alt, ere derfor nu, selv hvis de vare os imod, af ringe Betydning. Det har da ogsaa allerede viist sig, at de nationale Bestræbelser, som i lang Tid indskrænkede

sig til de Dannedes snevre Kreds, begynde at finde en levende Deltagelse i Folkets store Masse. Dette skyldes naturligvis den hele politiske Udvikling, som har kaldt det hele Folk til Selvbevidsthed og Selvvirksomhed, og det understøttes af den almindelige Fremgang i Velstand, der tillader stedse Flere at tilegne sig den Oplysning, der udkræves til at tage Del i et højere Livs Rørelser. Det er dog kun Retfærdighed særlig at nævne, at denne Bevægelse ikke lidet er fremhjulpen ved den vækkende Indflydelse af de saa kaldte Grundtvigianere, en Skole, om hvis politiske og kirkelige Anskuelser der kan være forskellige Meninger, men som i alt Fald har vist, at den er stærkt bevæget af en national Aand, og at den har en mærkelig Evne til at virke paa Almuen. Den Anerkjendelse vil man derfor ikke kunne nægte vor Tid, at den med Alvor og Redelighed arbejder paa at give, ikke blot vor Videnskabelighed, vor Skjønner og Kunst, men ogsaa vort Stats- og Samfundsliv et dansk Præg, og altsaa at frigjøre os fra den tydske Beherskelse, som tidligere har kvalt saa mange Spirer til en hjemlig, sund og selv stændig Væxt.

Endnu klarere træder Fremgangen til det Bedre os imøde, naar vi særlig se hen til Slesvigernes nationale Udvikling. Madvig har fornylig vidnet om, at i hans Ungdom Mange i Kongeriget ikke vidste, at der taltes Dansk i Slesvig, uden i det Højeste i det Tørninglenske, og det er umuligt at betragte de danske Slesvigeres første Forsøg paa selv at hævde deres Nationalitet uden et vemodigt Smil. Nu veed hele Europa, at Halvdelen af Slesvigerne ere danske. Hvor alvorligt de ere det, det have de viist derved, at de, skjønt berøvede deres naturlige Ledere og Ordførere, afskaarne fra de vigtigste Midler for politisk Samvirken, saasom Trykkefrihed, Foreningsfrihed osv., dog have modstaaet deres overmodige Herrers Fristelser og Trusler, og Dag for Dag vidne om, at de ere Danske og ville vedblive at være det. Det er først den sidste Krig, som har gjort dem fra danske Slesviger til slesvigske Danske. Tanken om Slesvigs Selvstændighed var ikke blot i 1848 saa stærk selv hos de dansktalende Slesviger, at den gjorde Slesvigs Deling efter Nationaliteten betænkelig; men den har ogsaa senere, lige til 1863, været den vigtigste Hindring for alle Bestræbelser for at bevirke en fyldigere og inderligere Forening. Nu er denne usande og usunde Tanke udryddet. De voldsomme Omvæltninger have bortvejret alt det Støv og al den Skimmel, som Aarhundreders Forvirringer havde lagt over Slesvigernes sande Natur, og den haarde Kamp har hos dem opmandet den Villiens Styrke, som er en saa svær Opgave voxen. Det er nu ikke et Nordslesvig, de attraa, men den fuldstændige, klare og endelige Gjenforening med det øvrige danske Folk. Naar de den, da er den gamle Uret, den »injuriam temporum« hævet, som overgik det danske Folk

— ikke i Kong Frederik III.s, men alt i Hertug Abels Tid, og som Inkorporationsakten af 1721 ikke engang tænkte paa at rette. Da og først da ville de fra det danske Folk løsrevne danske Slesvigere atter være tilbagevundne og inkorporerede — ikke blot i det danske Dynastis Krone, men i det danske Folk, som efter lange Aarhundreders Forløb først da kan fremtræde, ikke blot frigjort i sit Indre for alt det uberettigede Fremmede, men ogsaa samlet med Alt, hvad der i Aand og Sandhed tilhører det, som et helt og levende Folk.

Opnaa vi ikke en saadan virkelig Opgjørelse, da ser det mørkt ud med Danmarks Fremtid. Naar der nemlig nu tales om Garantier, da er det ikke for at yde Tydskerne i Nordslesvig en Beskyttelse, som de mange i Kongeriget bosatte Tydskere med priselig Loyalitet have bevidnet, at de aldrig have savnet, ikke engang under den blodige Krigs retfærdige Forbittrelse. Nej, Hensigten kan da kun være den, til enhver Tid at have Paaskud paa rede Haand til at yppe ny Strid. Og kunne Tydskerne ikke undvære Dybbels Fæstning, da er det ikke til Selvforsvar mod de Danske, men til Udgangspunkt for nye Overfald og videre Erobring. Men vinder Danmark tilbage, hvad der i Aand og Sandhed til hører det, da vil Intet være til Hinder for, at der kan udvikle sig et fredeligt forhold mellem Danmark og Tydskland. Den Taalmodighed, hvormed de Danske i Aarhundreder have baaret det tydske Tryk, og den Lempelighed, hvormed de omsider stræbe at udfri sig derfra, er vel det bedste Bevis paa, hvorlidt bittre og heftige Følelser ere forenelige med vor bløde Karakter, og ikke blot politisk Klogskab, men det simpleste Selvopholdelsens Instinkt vil lære os Nødvendigheden af at staa paa en god fod med vor overmægtige Nabo. Naar Hver faar Sit, da — men ogsaa først da er det muligt, at *det ældgamle Mellem værende mellem Dansk og Tydsk virkelig kan blive afsluttet.*

Sker dette, da vil en dansk Historieskriver, som i en kommende Tid vil skildre vor Tid, dens Tildragelser og Lidelser, dens Arbejde og dettes Virkninger, maaske derom kunne sige som saa: »Dengang betragtede de Danske det som en Ydmygelse og Ulykke, at deres Konger mistede deres tydske Besiddelser, ja endog deres Stammeland Holsten; men senere har det viist sig, at hvad der maaske kunde kaldes en Ulykke for Dynastiet, har været den største Lykke for det danske Folk. Det har ikke mistet Holsten og det tydske Slesvig; thi det havde aldrig havt dem — det har ikke mistet dem, men det er blevet udfriet fra dem. Der gaves en lang og sørgelig Tid, da Kongerne og de herskende Slægter i Danmark betragtede sig som Tydskere, tænkte og talte Tydsk, mishandlede og udsugede de Danske, men adskilte fra Tydskland ere de blevne danske og stolte

af at være det. Det er saa langt fra, at det danske Folk, ved at skilles fra de danske Kongers tyske Besiddelser, er blevet mindre, at det tvertimod først derved har tilbagevundet de Danske i Slesvig, som forlængst syntes tabte, men nu ere sammensmeltede med det, og siden den Tid have vist sig som dets kraftigste Stamme og paalideligste Grændsevogtere. Det er først i hin Trængselstid, at den danske Folkeand, som i Aarhundreder var bleven fordunklet og svækket ved alt det tyske Bolskab, er bleven luttret i Modgangens Skærsild, og det er først siden hin Tid, at den i fuld Frihed har kunnet udfolde sin Nationalitet som en kraftig og rig Gren af den nordiske Folkestamme. Den Slægt, som levede i Danmark i Midten af det nittende Aarhundrede, har havt et haardt Arbejde; men den har ikke arbejdet forgjæves. Den har til sine Efterkommere efterladt det *danske Folk* ikke blot udrustet med folkelig Frihed og almindelig Velstand, men større og stærkere, end det havde modtaget samme, og har saaledes lagt den Grund vold, hvorpaa en heldigere Efterslægt har kunnet opføre den Statsorden, som nu gjør *Norden* til et af Verdens lykkeligste og frieste Riger.«

Kilde

Carl Ploug: 1873. Orla Lehmanns efterladte skrifter. Bd. 4. København: Gyldendal.

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Foredrag

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/orla-lehmanns-tale-om-det-gamle-mellemvaerende-mellem-dansk-og-tysk>